

RESSÒ

CEDOC
FONS
A. VILADOT

CRONIQUE I COMENTARIS D'ACTUALITAT. - NOVEMBRE 1951

SUMARI

RONDALLES: El perdó, *Mossèn Camil Gels*.

EDITORIAL: Fátima, Tadeschini i la llengua materna, *R. M.*

El Mercat de Calaf, *Segarra*.

OCURRÈNCIES GRAMATICALS DE LLUISSET.

La llengua internacional, *Delfi Dalmau*.

VALÈNCIA AMIGA: "Aquí Radio Bikini", *Salvador Roca i Fontelles*.

FAULES: La Gateta Blanca, *Mossèn Jesús Capdevila*.

Un intent de teatre.

Com es retroba un tros de Pàtria, *J. Grases*.

El teatre català ha trobat...

Una gran iniquitat, *X. Serra*.

L'aniversari de l'"Orleó Català", *Juli*.

Receptes de l'oncle Sam, *Juli Cabal*.

Lectores per a minyons, *Dr. Josep Miret i Maná*.

MARGES VIUS: Dos poemes front a front...

Els llibres que ara surten, *Maria del Carme Guisot, Lera i P. M.*

Una generació sacrificada, *J. Iglésias*.

DELS QUATRE VENTS.

Amb les darreres pluges, *Josip Esplugas*.

CAIENT DE NOVEMBRE, per *Macià*

Tothom ho sabia de què provenien les renyines de l'hereu campaner amb l'hereu Pla; coses de l'arborada edat joventívola; poca cosa per no dir no res, però que l'hereu Pla ho havia pres per gran beta.

D'una cosa en ve l'altra, i havien arribat tant a les males, que l'hereu Pla havia asseverat moltes vegades que no perdonava l'hereu campaner ni en vida ni en mort.

—Si el puc enrebardar, rail! Que es giqui caure a les meves grapes, que no n'ha de quedar un mos per fer una manxeta!

I la bona gent, volent evitar una desgràcia, li deia:

—Tot ha de passar...

Mes, passaven els dies, però no així la set de venjança que arborava l'hereu Pla, el demble testarrut del qual no s'abellia fàcilment a les advertències de la gent de bé: més aviat el xicot s'anava afermant, de dia en dia, en aquella mena d'obsessió.

—
Era una de les fredes i llargues nits d'hivern, silenciosa com solen ésser-ho totes les de la pagesia. El cel era embromat d'una espessa boirada i no hi birbillejava ni un estel escadusser.

El silenci nocturn fou trencat pels clapits del maó de cal campaner i per uns trucs i retrucs a la porta forana de la casa.

D'ençà de les renyines amb l'hereu Pla, el campaner s'havia tornat molt cautelós i fugia del seu antípoda, com el dimoni de la creu, per tal de no topar-se a soles amb ell, més aviat per prudència que per temença.

Recelós, doncs, anà a obrir la porta, previ un examen detingut de la fisanya i de les formes i maneres del que trucava.

Era un veí del Pla que venia a avisar pels Sants Sagraments, cabalment per l'hereu d'aquesta casa, que s'havia posat greument malalt i que tot feia preveure que estava a les acaballes.

—Cuita, avisa el senyor Rector, que dugui Nostramo al Pla. L'hereu se'n farà l'arresta: és un cavall a la post.

De bell antuvi, el campaner arrufà les celles i remugà de rancúnia, però bentoſt el deure professional el revestí d'humanitat i girà un full al llibre de la memòria, on tenia indeleblement escrit el compte pendent —diguem-ne, per més precisió, interdependent— amb l'hereu Pla.

—
Tot era fosc com una gola de llop. La nit era sagradament sola i silenciosament sepulcral.

De sobte, el silenci nocturn fou trencat pel salmeig del sacerdot, el bon senyor Rector que, amb el campaner-escolà fidel, anava a portar Nostramo a l'hereu Pla:

—«Miserere mei Deus...»

I, viaranys avall anaven sent via cap al Pla, ara serpejant un turonet, ara travessant un alzinar o una roureda i ara empassant amb sots i pedruscall.

Arribaren al Pla.

—«Gloria Patri...» finia el sacerdot.

Una colla de fidels del veïnatge esperava Nostramo al pas de la porta amb candeles enceses i rosaris a les mans.

I, passant per entremig de la gent, el bon sacerdot i el campaner-escolà fidel, pujaren a la cambra del malalt.

(segueix a la pàg. 206)

RESSÒ

POPULAR

Editorial

Fàtima, Tedeschini i la llengua materna

De tota escaciença i oportunitat és adduir les paraules pronunciades a Fàtima pel Cardenal Tedeschini, Legat Pontifici, en el seu discurs de clausura de l'Any Sant Universal, el passat mes d'octubre.

«Vull afegir —diu l'insigne Purpurat— com humil portador de la Legació del Papa, dues observacions que no passaran pels savis — així ho espero— sense suscitar interès i produir el corresponent desenvolupament.

«En els seus Missatges, la Santa Verge digué: «Jo vull que aprengueu a llegir». Així a l'any 1.917; i això a tres infants de les classes més pobres i més necessitades de l'ajut de la cultura. A llegir! Quina llengua? Cadascú la pròpia: més adreçant-se a infants d'aquí, sens dubte de cap mena, la portuguesa, bella, robusta, harmoniosa i comprensiva.

«Equivalent a dir, caríssims congressistes, quina importància dona a la instrucció pública i privada Aquella que cantà l'himne més sublim i més líric, el Magníficat. Mancant la instrucció, són massa possibles les defeccions; és massa fàcil abusar de la ignorància dels pobles. Mancant la instrucció fóra gairebé impossible el coneixement de la Revelació i dels Missatges que en són els comentaris i la impulsio.

«A vosaltres, doncs, intel·lectuals, a vosaltres oradors, a vosaltres, mestres de teologia, d'ascètica, de mística, correspon fer valer per tot arreu aquesta ordre de la Mare de la Saviesa: Saber llegir! equivalent de: Saber!»

Això, a través de la ràdio, recollíem dels llavis del venerable Cardenal. No podem pas satisfer-nos del sol fet de passar a la nostra llengua aquestes frases. Són mereixedores d'un mot de comentari.

Saber llegir! I, per tal de saber-ne, per tal de capir els mots que es confegeixen, és imprescindible d'iniciar-se i refermar-se en el coneixement de la llengua pròpia. No ho han entès pas així molts dirigents de pobles qui, per altra banda, han volgut honorar-se d'ésser fidels intèrprets del pensament de l'Església. Per contra, àdhuc si s'ha tractat més en concret d'instruir religiosament els infants, han condicionat l'ensenyament de la doctrina cristiana a l'ús de la llengua oficial malgrat no fos

entesa pels alumnes. D'on «prové —són paraules del Dr. Torras i Bages— que no es pot atényer lo que ens devem proposar, això és, que la doctrina cristiana es converteixi en substància pròpia de l'infant, assimilant-se la fe amb la raó i perfeccionant la seva naturalesa». Perquè «els fonaments de la religió i de la moral ja els posà el mateix Criador en la consciència i en l'enteniment de cada u; la consciència i l'enteniment ens parlen en nostra materna llengua» («La Tradició Catalana», Ll. I, Cap. V.)

Obvis a tothom són els estralls que reporta la ignorància. Ningú no dubta que el cos d'exèrcit més nodrit contra l'Església és el format pels ignorants qui no deixen de tenir la seva cinquena columna dins els mateixos estols dels creients.

Tots entenem que la lluita de la llum contra la fosca, de la veritat contra l'error, de la claretat contra el confusionisme no admet retard ni espera.

Tanmateix les passions humanes, les conveniències polítiques o els oportunismes retorts —pal·liats, adesiara, sota la mateixa sagrada ègida de la Fe— vénen massa sovint a oposar-se a l'embranchida vivificadora d'evangelització —de ressorgiment cultural— que intenten portar a terme les jerarquies catòliques.

Els qui ens sentim al·ludits, sacerdots, intel·lectuals i catòlics conscients de l'hora, mentre recollim, conmoguts, les paraules lluminoses de la Mare de la Saviesa, ens proclamem —enfrent de totes les adverses opinions i maniobres— fermes defensors del dret, que tenen els pobles, de l'ús, conreu i ensenyaments de la llengua amb què Déu els ha dotat. Convençuts, encara, que la nostra incúria en aquest sentit fóra prestar un mal servei a l'Església, i podria, de més lluny o més prop, fer-nos responsables de la desecristianització del país.

No ens apartem ni un punt de la trajectòria espiritual assenyalada pel nostre Bisbe Torras, quan deia: «Parli a Déu cada poble en la llengua que li és natural i pròpia, i aleshores no sols expressarà millor sos pensoaments i afeccions, sinó que els comprendrà i sentirà millor ell mateix, ja que la paraula material contribueix tant a la il·luminació intel·lectual de l'home. Sia el cristià dòcil als exemples i ensenyances de Déu, i si Ell ha volgut parlar a cada poble en la llengua que li era natural i pròpia, no vulgui el poble apartar-se d'aquesta divina ensenyança parlant al Senyor en llengua forastera» (Id. Cap. VII).

I si així hem de parlar amb Déu qui entén tots els sons i articulacions, de quina llengua hem de servir-nos per instruir o aixecar el nivell cultural del poble?

R. M.

El millor present de Nadal:

el número almanac de "RESSÒ"

El Mercat de Calaf

SEGARRENC

Aquesta plana la publiquem com a homenatge a la intuïció excepcional del nostre gran dibuixant Xavier Nogués i en honor a unes recents investigacions històriques no, per ésser de caire local, menys importants.

La versió de les paraules gelades del Mercat de Calaf, que en desgelar-se formaren el guirigall en què es va basar la fama del mercat, ens havia semblat, malgrat la presència de l'element real que és el fred que fa a Calaf a l'hivern, poc convincent.

Així quan fa mantes dècades Xavier Nogués va fer el dibuix que reproduïm en aquesta plana ningú no va descobrir la importància protètica que el dibuix prendria en aquest any 1951. El dibuix, com poden veure, té per tema central les garrotades que es reparteixen i que és el mateix que han descobert la Srta. Montserrat Nadal Bonvehí i el Sr. Ramon Serra, amb les seves recents investigacions. Concedit pels Ducs de Cardona el mercat a la

vila de Calaf, els veïns de Prats del Rei i de Sant Martí de Sesgalloles, que tenien un mercat a defensar, varen pensar que el millor mètode d'arruïnar comercialment la reputació del veí mercat de Calaf, que llavors neixia, era enviar-hi alguns dels seus més ardits minyons a repartir cops de garrot. Les garrotades varen ésser tan fortes que el seu ressò dura fins avui, ara que finalment la batalla comercial fou guanyada per Calaf que ha vist el seu mercat perdurar fins en l'actualitat mentre desapareixien els altres.

La gràcia excepcional de Xavier Nogués ha estat doncs preveure intuïtivament el que anys més tard descobririen els investigadors; si tinguéssim una caricatura d'ell o ell fos viu segurament ens diria, que era una qüestió de nas.

EL PERDÓ

(va de la pàg. 205)

Quan l'hereu, acorat de greu marfuga, veié el Ministre del Senyor, semblà reconfortar-se, però, de seguida, acalà els ulls, confós, en veure el seu enemic, el campaner-escolà, vingut en compliment d'un deure. Això, uns moments, perquè aviat restaren sols, el sacerdot i el malalt, per a la Confessió.

Vingué el moment, en l'administració del Sant Viàrie, en què el sacerdot sol dir al malalt si perdona els presents i els absents... Els ulls dels dos rivals es creuaren, pregonament escrutadors.

El campaner, profundament commogut, s'acostà al moribund i li digué:

—Pla, que Déu et perdó, com tu em perdones... veritat?

El moribund contestà amb una mirada fornida de paraules inefables. I regracià el rival, a qui tant havia volgut noure i al qual havia jurat odi etern, amb sanglots, més que amb paraules, ja

que no podia reguardonar d'altra manera la seva caritat cristiana.

I un riure de elaror amarà totes les mirades dins la penumbrosa cambra...

GRAMATICALS DE LLUÏSET

*Lluïset avui s'enutja
i, per poc, cruixint de dents,
us engega una tremuja
de renecs i penjaments.*

*Sento enuig, perquè les meves
directrius gramaticals
no les guarden ni els Esteves
ni els guardes municipals.*

*Vull dir que fins els mateixos
correctors que té «RESSÒ»
deixen escórrer, a grans feixos
paraulotes de mal to.*

*L'altre mes, com cosa pia,
—Triadú en tingué un trasbals!—
van ferir l'Ortografia
amb la corba de la falç (x)*

*Que em perdonin aquest repte
els amables impressors,
i no es formin fals concepte
de la falç dels segadors.*

*Falsedat té fals i falsa,
i la falç es manté al puny,
i, per la Pàtria, quan s'alça,
s'enrogeix el blat de juny.*

*Vigileu i tingueu vista,
(que m'agrada fer les paus...)
si voleu que la revista
no se'n vagi a Can Pistrans,*

(1) Al·ludeix a l'assumpte de l'article de Triadú «Un fals concepte del patriotisme» que aparegué amb un error.

LA LLENGUA INTERNACIONAL

Agracixo molt els mots de presentació, —que són un home realista que creu en l'ideal esperantista—. Efectivament, em captiven les grans realitats esdevenidores gràcies a ideals d'avui.

Sortosament per a nosaltres podem arrencar només il·lúfres com a precursors i batalladors per la llengua internacional que faci possible, com digué l'esperantista francès eminent home de lletres i ciència, Charles Richet, que no hàgim d'aprendre idiomes estrangers que no ens deixen temps d'estudiar a fons la llengua materna. Ramon Llull, Sinibald de Mas i Aribau són grans catalans precursors de l'ideal esperantista. Balma ha escrit conceptes en la seva Filosofia Elemental que talment sembla que Zamenhof s'hi hagi inspirat. Pi i Margall ja publicà una explicació de l'Esperanto, recomanant a tothom d'aprendre'l. Pujolà i Vallès, de «La Renaixença», fou el prestigiós capdavanter del moviment esperantista català. Joaquim Ruyra i Emili Guanyavents eren esperantistes. Xènius en féu l'elogi. Joan Amades n'és gran entusiasta pràctic. Suara, amb motiu del Congrés a Terrassa, el Dr. Font Puig n'ha publicat una bella defensa. Algunes Cooperatives i entitats excursionistes de Catalunya en fan cursos actualment, després de la gran pedregada

que en devaà el nostre moviment.

L'esment de «RESSÒ» que jo sigui esperantista, és com una invitació al vals, un dels més agradables valsos universals que puguem ballar. Catalunya, amb la seva «Kataluna Antologio» fa un gran paper en aquest ball. Honor als germans Grau Cases que hi tenen la producció més important. Honor a Pujolà i Vallès, qui ens fa costat encara, i que per molts anys en vida i salut.

Prometo quatre mots d'Esperanto als lectors de «RESSÒ», qui en són per ideal de la nostra gran realitat sospirada.

DELF DALMAU

PRIMER ANIVERSARI DE LA MORT DE

EMILI VALLÉS I VIDAL

transpassat el dia 26 de novembre de 1930

a l'edat de 72 anys,

havent rebut els Sants Sagraments i la
Benedicció Apostòlica

E. P. R.

Es celebrarà una Missa d'aniversari a l'església
de la Santa Joana i Païr el dia 26 a les 8 del matí.

Es prega l'assistència de tots els seus familiars i
amics.

Barcelona, novembre 1951

"Aquí Ràdio Bikini"

No, no ha estat el que això escriu, en el famós «atoló» experimental de la bomba atòmica, sinó solament s'ha aplegat a contemplar un parell de mesos, l'ideal lluminós de la costa alacantina, però ha vist coses que l'han fet equivocar la Geografia.

Sí senyor, m'he dit jo moltes vegades este estiu: m'han canviat el poble de lloc, ja no estem en eixe lloc tranquil, de repòs, d'esplaiament espiritual on el pensament solia volar algunes voltes damunt les ones de la mar, la més formosa de totes les melodies. Ja la invasió turística ha posat el color de la seva nota i la gent no se avergonyeix d'eixir al carrer en «calçons» ni molt menys de deixar-se caure la bava davant d'una «madame» que no satisfeta ja de no portar roba, no porta ni vergonya. El que ara «xuta» és el «slip», «culots», «sorts» i «bikinis», peces de vestir diuen, que mai no han existit en el nostre diccionari ni en els nostres costums, i això, embruta la puresa de l'ambient, sent-lo rodolar per la perillosa pendent de l'extravagància i l'escàndol.

Jo he tingut present molt sovint, com una flama que m'abrassa el cor, el record imperdurable de la meua infantesa en el mateix lloc de què vos parle. Fa vint-i-cinc anys, encara no s'havia fet el port ni l'escollera ni res. La platja sols coneixia de les carícies de la mar, i l'aigua neta i cristal·lina presentava la fauna de vidriats, «oblaes», sarses i esparrallonets sempre fent cabrioles espurnejant llum de la seva escata platejada. I l'espuma que brunyia les ones, es coronava de ramats de llisses, i en rompre contra la grava, solia quedar-ne alguna que botant, botant tornava al seu element i ens feia, als nens, cridar amb eixa alegria arrolladora d'innocència, que es riu sols pel goig de riure! Quantes tomhades ens hem guanyat l'entrada del cine fent petxines i vedrigons, que veniem en les tavernes de la platja a deu cèntims la dotzena!

Ara, ja no podem fer marises perquè on es feien està el moll d'embarc i els peixos viuen aterroritzats pels rifles submarins. Tenim un port artificial que ha fet pols «lo» natural i com és natural ens ha fet viure a «lo» artificial. Fins la muntanya més alta, este hivern li esclafà els nassos a un trimotor anglès, tal volta perquè l'havia confundit amb Gibraltar.

Però tot porta la seva compensació i ara riem més que mai.

Quin efecte més commovedor, el veure xiquets d'un metre vuitanta d'alts i noranta quilos de pes! No és puix veritat que el nostre poble siga decadent; això pregona la fortalesa de la nostra

raça i la debilitat dels cabells, puix aixos individus li han concedit al «monyo» la llicència definitiva. Mes la cara és grossa, rodona de rosegar, soca-barba neroniana, els pantalons escurçats fins els genolls, la meitat davant remarca la panxeta de la felicitat..., la meitat darrera pareix la grupa d'un rossí francès. No resta més que la toga romana i corona de llorer, per a semblar-li a Calígula, això sí, després d'afaitar-se les cames, perquè les prolongacions capilars són de castus o fil d'aram.

I van erts pel carrer, és la moda, el món dona moltes voltes i ara estem en les antípodes.

Abans els xiquets i les xiquetes, es sentien majors quan els posaven de llarg. Avui, els hòmens i les dones retrògraden a infants posant-se de curt.

Un dia d'este estiu, férem una excursió a un punt molt pintoresc que es diu «La Cova Tallà». El paisatge no pot ésser més bonic. Una cova produïda per l'erosió de la mar, sota d'una muntanya de cim enlairat i tallat que es summergeix en l'aigua. Es baixa com es pot, per una drecera de cabres. Ja tornàvem a les nostres llars, quan damunt de nosaltres veiem una caravana no sabíem de què. Allò era l'arc de Sant Martí, colorins per tot arreu. Anem apropant-nos i queda aclarida la situació. Eren persones de «sexu ambigu», pantalons i camisetes de tots els colors, cridaven la potència de la tintoreria. Hi havia senyores —concedim-los això amb perdó de les senyores— perquè les poguérem identificar,

que la seva humanitat no cabia dins els pantalons, però tri-caven com a cabretes i dissimulaven els anys que feia anys estaven oblidats, amb un maquillatge amb més pintura que un quadre del Greco. Eren un bon ramadet amb el seu pastor darrera, perquè no el «despenyaren» aquella èssers incontrolables. Un veritable senyor de cap a cintura: capell flexible, gafes, puro, jurava com un senyor de capital, caçadora amb corbata i tot... uns pantalons «sorts» amb més mala sort que «Catulo» perquè eren acribillats, ofesos, morts i assassinats per les punxes d'aquelles cames iguals a una figuera de pala.

Ja hem fet l'experiència, la invasió turística ens ha portat l'estalvi del vestit que ha caigut com la bomba atòmica. Un altre Bikini.

SALVADOR ROVIRA I FONTELLES

...corresponent a la cordial acollida dels nostres lectors aquest número té 4 pàgines més que els altres.

Ens plauria que continués aquest clima de col·laboració a fi d'anar augmentant el tiratge i les pàgines.

Gosartem esperar que cada un dels nostres lectors actuals en portés un altre.

Per desembre el número-almanac de «**Ressò**», presentarà:

«**EL NOSTRE NADAL**»

un resum de la vida catalana en tots els seus aspectes.

80 pàgines

al preu de 8 ptes. exemplar.

Faules per Mossèn Jesús Capdevila

La Gateta blanca

La gateta blanca
és molt senyoreta.
Tant com de bufona
té d'endreqadeta.

Ella és la mimada
de grans i petits:
no dorm a la cendra
sinó als peus dels llits.

Com que d'ésser mare
el moment espera,
per cambra ha escollit
una calaixera.

No hi ha res que dir
si ocupa un calaix,
puix la humil gatona
ha pres el de baix:

— «Amb tot el que pas-
«una pobra mare [sa
«us sembla que és massa
«un cap de calaix?
«Deixeu-me aquí solal
«Si jo no ho mercixo
«feu-bo per la prole».

I és clar que la deixen
amb els seus gatons
perquè fills i mare
s'omplin de petons.

L'un es roig i negre
l'altre blanc, ben blanc
l'altre una cortina
porta ací al davant.

Quan tenen juguera,

¡quins capbussaments!
Alló es una boxa
de potes i dents!

No distingiren
en ple guirigall
el qui va damunt
del qui va davall.

La gata se'ls mira
sent mitja elucanya ..
sembla no importar-li
aquella maranya.

Mes... ella s'alegra
com totes les mares
quan veuen brincar
llurs fills sense tares.

Per això la gata,
potser sense ganes
amb els seus petits
sovint fa sardanes.

O sent la distreta
el joc insinua
donant-los-li el cap
de sa flonja cua.

I encara hi han homes
plens d'odi i mania
que a l'amor li diuen
«crim de burgesia».

No s'han donat compte
que els irracionals
d'amor els hi donen
lliçons primordials».

UN INTENT DE TEATRE...

català d'assaig a càrrec
d'Esteve Albert Corp
al teatre de la CAPSA
(Via Laietana, 134) pre-
sentarà la seva darrera
obra «Dones de Troia»
el dia 8 de desembre a
les 6 de la tarda i a dos
quarts d'11 de la nit.

L'obra té per tema
les rivalitats de 5 únics
personatges, cinc do-
nes, tenint per fons la
guerra de Troia.

L'assessorament ar-
tístic a càrrec de Arieli
Pellicer.

RESSÒ

ACTUALITAT

Com es retroba un tros de Pàtria

PER JOAN GRASES

Un xic perduda per les ribes de la Mediterrània hi ha una població en l'illa de Sardenya, en ple Estat Italià, Alguer, que té unes 15.000 ànimes, que parlen català. D'ella ha vingut el Prof. Antoni Era, diputat de Sardenya, que ha estat uns dies entre nosaltres i ha donat una conferència. Però el més interessant ha estat la gènesi de la seva vinguda. Heus ací com varen començar en l'etapa actual les relacions entre els catalans de la Península i els d'Alguer de Sardenya.

Començament aquesta vegada autènticament popular i que ens ha permès refer les relacions amb aquesta comunitat catalana, viu record de les nostres gestes passades per la Mediterrània, que conserva viva la nostra llengua enmig d'un mar de veus italianes, i símbol de la perennitat del nostre verb.

Un vespre un amateur de ràdio estava davant la seva petita emissora. La seva veu, com antigament les naus de Roger de Llúria, tombava i girava per damunt de la mar. I de sobte el seu parlar català un xic aspre, amb el seu

accent de Barcelona, trobava una altra veu que li responia. Una veu aspra i clara com la d'ell, un accent un xic diferent, vagament d'òpera italiana, però els mateixos mots.

La sorpresa venia després en localitzar-se.

Mallorca? València? Palafrugell? Perpinyà? no. No era res d'això era més lluny i més endins de la mar, era un home d'Alguer, l'illa de Sardenya.

La cosa ja era en sí prou emotiva però encara havia d'ésser-ho més.

Potser era un italià que havia estat a Catalunya?

Tampoc era així, aquell home que parlava no s'havia mogut mai d'Alguer.

Lavors l'home del poble de Barcelona, el ràdio-aficionat, i l'home del poble d'Alguer, el «radio-amatori», s'adonaren d'una manera viva d'una cosa que

els semblava més viva encara, parlant la mateixa llengua.

La curiositat els mogué dies més tard a parlar-ne als amics.

I aquests han esdevingut una legió anys tard. Primer el de Barcelona va trobar una companya de treball, Angelina C., n'hi va parlar i van posar-se a escriure a la gent d'Alguer.

L'algueres també van demanar reforços i van sorgir de sobte tot d'antics pal·ladins de l'Alguer en una i altra banda de la mar.

Es van recordar del Mestre Fabra, de Griera, de Casacuberta que hi anaren del 20 al 30; van repassar la història trobant-hi tots els farrenys barons de la conquesta i la colonització.

Però per damunt de tot reïava en l'ànima ingènua d'aquests dos éssers del nostre poble l'encís d'aquella nit en què la llengua va unir-los.

I ara quan miren aquell mapa de les terres de la nostra llengua, on una sola taca uncix terres tan diverses, l'obra del filòleg els sembla una cosa més viva, tan viva com la seva pròpia veu.

I és que la Pàtria és de tots, dels grans i dels petits, dels savis i dels que no ho són i per tant, tots tenim el poder de retrobar-la en qualsevol moment.

I aquesta vegada sense bagatge històric, sense intel·lectualisme, sense idees preconcebudes, s'ha trobat com una cosa tan natural com beure en un doll d'aigua clara, tot parlant.

El Teatre Català ha trobat...

una dama jove excepcional, que per ella sola ha animat una temporada que s'iniciava molt modestament amb reposicions de velles obres.

Ens referim a Mercè Broquetes que en el paper de filla del Carmesí ha tingut el primer gran èxit de la seva carrera artística.

Ens plau recordar que fou un dels nostres col·laboradors, Pere Mialet, qui la va portar per primera vegada al Teatre Romea en la temporada 1949-50 amb motiu de l'estrena de la seva obra «La Terra ens crida».

Temes econòmics

UNA GRAN INIQUITAT

En determinats suburbis de Barcelona vegeten, aixoplugant-se en coves i barraques, a l'entorn d'uns 80.000 éssers humans; en els anomenats barris baixos i obrers viuen, en mig d'una notable falta d'higiène, pròpia de l'amuntegament de famílies en habitacions sòrdides, mal ventilades i mancades de tot confort, unes 250.000 persones. En ambdós casos salta a la vista l'enorme dany moral, físic i intel·lectual que unes tals condicions de vida causen a aquella ingent massa ciutadana, impossibilitada de poder modificar les condicions que l'envolten per manca de mitjans econòmics, ja que els seus components no disposen dels milers de pessetes que costa l'aconseguir, gràcies a un traspass, un pis de lloguer moderat (encara que molt més creixent del que paguen en l'actualitat), o bé obtenir una moderna i ben acondicionada vivenda amb un lloguer oscil·lant entre les 600 i les 2.000 pessetes mensuals.

I heus ací un contrast: dins del perímetre de la Ciutat Comtal es mantenen vacants, o dissimulen el seu apartament de tot servei social gràcies a un miserable cobert o amb esquistides plantes baixes destinades a usos industrials o comercials, més de 400 hectàrees de solars que, si al seu damunt es baixessin edificis d'una alçada semblant al promedi dels ja existents a Barcelona, amb pisos de di-

mensions espaioses, podrien donar fàcil cabuda a unes 850.000 ànimes.

Aleshores, si per una part hi ha una gran i contrenyedora demanda de cases-habitació i, per una altra, es disposa de grans volums de capitals sempre a punt de fer lucratives inversions damunt d'aquells terrenys vacants, quines són les causes que s'oposen a la construcció dels edificis requerits? Senzillament: l'exorbitant preu de cost a què resulten les cases destinades a vivendes, la qual cosa impossibilita, malgrat que els capitalistes es vulguin ajustar a la percepció d'un interès mínim legal i natural, que els lloguers siguin assequibles al baix nivell del poder adquisitiu de les classes menestrals i obreres.

I, quins són els factors determinatius del cost de qualsevol edifici? Són tres: el valor del solar, el preu dels materials i l'import dels salaris percebuts per la mà d'obra. Un quart factor, accessori si es vol, però amb el qual caldrà comptar d'una manera decisiva, és el que constitueixen la suma dels tributs i impostos municipals i estatals.

Del nostre estudi en caldrà descartar la importància que en l'actual i desproporcionat increment de valors pugui tenir la participació obrera (que sols ha vist augmentar els seus jornals, a tot estirar, en un 200 per cent) per tal de fixar

que procedeixen de la naturalesa, ens trobarem que, feta abstracció del seu normal cost de producció, també és l'apremiada demanda d'unes necessitats socials la que dona lloc a unes magnífiques especulacions en terres, pedreres i mines i a un artificiós encariment d'aquella produïdes.

Aquesta vergonyosa i injusta situació, que tant perjudica el poble, i fins i tot els propietaris —particularment els modestos—, o sia, tots aquells que no pensen viure de negocis d'especulació sinó de la normal i lícita percepció dels interessos de llurs inversions, es veu, a més, agreujada per una pluja d'impostos de tota mena (a Barcelona, directament o indirecta, n'hi ha 114), i això en detriment, endemés, de la vitalitat d'un ram de tan manifesta importància com és el de la construcció, la crisi del qual sempre provoca atur forçós dels obrers, desgavell financer i malestar social.

Hom podrà dir que el problema de la vivenda està molt generalitzat i que, ultra afectar tot Espanya, també es manifesta en molts països del món civilitzat, però això sols ens demostrarà que a les mateixes causes han de succeir idèntics efectes i que, per tant, atacant el mal en les seves pròpies arrels, amb procediments extrets de la ciència econòmica, s'hauran d'aconseguir ací, al nostre país, els mateixos esplèndids resultats obtinguts en nacions tan diferents i separades com són, per exemple, Austràlia i Dinamarca.

Com ha aconseguit, Dinamarca, sca-

bar amb l'atur forçós a les ciutats, solucionar totalment el problema de la vivenda, i com s'ho han fet, els danesos, per a que el cost de la seva edificació sigui la meitat del de França, i el poder adquisitiu dels seus obrers sigui el més elevat d'Europa i cinc vegades superior al dels seus camarades francesos? Molt senzillament; els Municipis perceben, en benefici de tots llurs veïns, i per mitjà d'un impost sobre el valor de la terra, sense comptar-hi les millores, una renda que no hi ha cap raó moral ni econòmica per a que sigui usurpada pels propietaris.

Aixafar l'especulació amb els solars, per mitjà d'un impost únic sobre llur valor, traient, en canvi, i simultàniament, tots els impostos que graviten sobre els edificis i les millores, sobre la indústria i el comerç, eliminaria les càrregues paràsites, simplificaria i sanejaria l'administració pública, proporcionaria vivendes a preus reduïts i assequibles a les classes modestes, augmentaria el nivell sanitari i el benestar de la població, facilitaria treball i milloraria els guanys i el cost de la vida, que esdevindria més estable i agradable, més humana, més cristiana...

X. SERRA

Pel mes de desembre:

número-almanac de «RESSO»

presentarà:

«EL NADAL DE CASA NOSTRA»

80 planes

ESGUARDS DAMUNT 60 ANYS DE CANÇONS

L'ANIVERSARI DE L'ORFEÓ CATALÀ

El mestre Lluís Millet dirigint l'Alhalaia davant la Sagrada Família

Hem visitat l'exposició que, amb motiu del seixantè aniversari de la fundació de l'Orfeó Català, s'ha instal·lat al local del «Círculo Artístico» de la Plaça de Catalunya. La referida exposició, interessant en sí mateixa, ho és més, encara, d'una manera particular, per a tots aquells que, a través dels anys, han pogut anar vivint els fets i els actes que hi són remembrats. En realitat, per les fotografies, pels cartells, pels programes i per totes les coses que hi són exposades, hom pot donar-se compte de la grandiositat que ha assolit la nostra primera institució musical catalana, podent se fer càrrec tothom, ensems, de tot el procés de creació, creixença i maduresa de la singular agrupació polifònica de Catalunya, abastament coneguda, des de fa molt de temps, arreu del món.

Sobreïot per a molta gent de l'època actual, la qual per sort o per dissort pròpia, gairebé només pot viure que de records, és exemplarment captivador el poder contemplar un documentat testimoniatge de notables fets i importants esdeveniments passats, els quals, falguerament, han exercit una saludable influència damunt l'ànima i l'esperit, individual i col·lectiu, dels homes de la nostra terra. Contemplant, per exemple, la capçalera de certs cartells anunciadors de festivals musicals celebrats a començos de l'any 1900, se'ns apareix l'evocació d'aquella època «modernista» com a manifestació d'un sentiment romàntic, sentit per artistes, menestrals i gent del poble que no veia aguditzats els problemes individuals i col·lectius d'una manera tan agra, tan virulent i tan enverinada com es presenten, en els temps d'ara, els problemes que inquieten i pertorben la vida dels pobles i dels homes. És innegable que l'assossegament d'aquells temps, ja reculats, constitueix un brutal contrast amb les realitats socials dels nostres dies, però aquesta mateixa brutalitat dels fets presents dona més importància a tots els actuals seguidors o continuadors, per bé que dignament adaptats al moment

d'ara, de l'obra empresa i començada fa seixanta anys.

I ja que de l'Orfeó Català es tracta i puix que algunes de les fotografies retrospectives de les que estaven exposades ens mostraven la ferma i arrogant figura del mestre Lluís Millet, tenint per fons l'esquelet dels campanars de la Sagrada Família, l'obra ingent d'Antoni Gaudí, en aquesta ocasió, posats en el pla evocatiu en què ens trobem, volem recordar, regirant el delicat embalum de les nostres memòries íntimes, la celebració d'un concert popular, el qual tingué lloc el matí d'un diumenge, fa quaranta i tants anys —la data exacta no ens és fàcil, en aquest moment, de recordar-la—, en el teatre «Condal» del Paral·lel, per tal de suggerir la idea de tornar a celebrar, en una mena de commemoració d'aquell acte, un o varis concerts d'aquell caràcter, delinant el producte del que es recaptés a profit de la prossecció de les obres del Temple, més que no pas inacabat, gairebé no continuat, o encara pitjor, amb la incertesa de quan i com podrà reprendre's amb un mínim, almenys, de regularitat, l'activitat constructiva de la genial obra gaudiniana.

Nosaltres no creiem pas —oh, no; això, no!—, que amb el resultat del que es recaptés en un o alguns concerts pogués acabar-se de bastir aquella majestuosa obra. Però, més que res, podria donar-se a aquells actes un caire agermanador de les dues grans obres concebudes, per bé que en certa manera la finalitat hagués estat distinta, amb idèntica espiritualitat i animades i empenes, ambdues, per una mateixa fe. Fe i espiritualitat que, com a duradores i perdurables, podrien ésser, en el present moment del nostre poble, una mena de recordatori per a molta i molta catalans que, moralment, vénen obligats a interessar-se per

L'aplec d'Orfeons a l'Estadi en 1930

les nostres coses, les quals, perquè no són mortes, ressorgiran per a exaltar l'existència d'un pregon sentiment popular, infrangible i inextingible, mentre món sigui món.

Cal pensar que si el concert celebrat en aquella pretèrita època al cor de la famosa via barcelonina, de fet, va ésser la consagració vertaderament popular de a nostra gloriosa institució musical, per què, avui que la tasca de l'Orfeó Català ha estat plenament vinculada al sentiment i a l'ànima del nostre poble, no podria constituir un estímul, un incentiu per als diferents estaments catalans que, amb el cor endormiscat, s'han inhibit i

allunyat de l'obra magna, enormement gegantina, que el nostre Gaudí va concebre?

Si les cantúries del nostre Orfeó, igualment que les agulles de les torres i els campanars del nostre Temple, s'enlairen vers l'infinit, que el seixantè aniversari de la fundació d'una obra aconpleta, des d'ací, més a ran de terra, ens mení pel camí que ha de portar-nos vers la consecució del coronament d'una altra obra, filla del sentiment i el fervor de tot un poble!

JULI

LLUIS MILLET figura d'actualitat

Ell és el director de l'Orfeó,
i l'hereu d'una gran tradició,
que del pare conservi la flama
per glòria de la cançó catalana.

Teva i meva només aquesta tarda
amorosida com un vell record,
teva i meva en la intima basarda
a'una insabuda plenitud del cor.
Ara sóc per camins de melangia
lluny de tu, — prop de ti —, refent el joc
de tanta inajornable poesia
diluida en capvespres d'or i foc;
i tu ets amb mi, amor, en la nuesa
de tot aquest misteri pressentit,
meva en la nova set de l'escomeça,
meva en el cant que vola, encara no dit;
i tu ets amb mi pel goig que s'endermina
rera una trena de negror brillant,
captiva i lliure, humanament divina,
tothora nova per l'encís distant.
Teva i meva la tarda que es dilata,
teva i meva només, sense ningú;
com aquell dring, com aquell dring de

[plata
que es perd per tots menys per a mi i per
[tu.

Miquel MARTÍ POL

Receptes de l'oncle Sam

De molt joves vam engrescar-nos amb la lectura d'un llibre de O. S. Marden, titulat «Sempre endavant». Es tractava d'una obra de les anomenades «estimulants», literatura que abunda a Nordamèrica i constitueix un important producte d'exportació dels americans. Després d'aquella obra, intentàrem llegir-ne una altra del mateix autor. Creiem que es deia «Obrir-se pas». I no vàrem acabar de llegir-la. A un fill nostre li ha succeït quelcom de semblant. A trenta anys de distància ens havien empatxat la mateixa classe d'estímul.

Per bella i exemplar que es trobi l'experiència dels altres, no sempre s'avé al caràcter de les persones de totes les latituds i civilitzacions. Aquesta devia ser la raó del nostre desmenjament.

Ara s'ha fet de moda dividir les civilitzacions en oriental i occidental. És una classificació atzarosa i empírica que estalvia molta feina perquè no entra en detalls. I és evident que, malgrat la música negra amb tots els seus variants, i totes les importacions ultramarines de productes materials i vagament espirituals, difícilment podrà avenir-se el món occidental europeu a certs mètodes i aspiracions emanats de la civilització americana.

Aquesta, de cada dia més, es pot conceptualitzar de «civilització de fórmula». Perquè el llibre estimulador és un combinat d'ingredients més o menys quimi-

cament combinats que en l'actualitat ha crescut en proporcions comparables només a la quantitat i varietat d'específics que fan circular els laboratoris farmacèutics.

Hi ha doncs, una literatura que té per objecte arrodonir el caràcter dels homes. Tota la que ha caigut a les nostres mans amagatzema experiència dels grans i petits homes que han triomfat en la vida, la majoria folrant-se de riquesa, ingredient necessari per a adquirir personalitat. Així, doncs, hom pot ascendir, prosperar, triomfar, progressar amb rapidesa i eficàcia sota el signe dels magnats de les grans indústries, i esdevenir un veritable home de negocis, perquè la civilització occidental americana sembla que no posseeix altre nord ni guia que fer dels humans uns veritables homes de negocis.

«Qui no treballa no menja, ni va bonic el diumenge»; «qui no treballa, quan és vell dorm a la palla»; «no esperis per a demà el que puguis fer avui...» Els nostres avis ja ens ho deien amb tota la gràcia i l'encert que conté la poesia pràctica dels nostres aforismes, que sense l'aridesa d'una literatura completament cixuta, demostren l'esperit d'un poble treballador de naturalesa, l'aforística del qual ens diu: «no allargueu més el peu que la sabata: estalvieu!». El lamentable és que ací —no sabem si a Amèrica passa igual— l'anarquia econòmica im-

perant fa l'estalvi inútil. Perquè posant com exemple el valor suposat d'un parell de sabates col·locat a rèdit, sol rendir el dos per cent anual, i al cap de mig any que hom té el capitalet, ben situat, si ha de comprar la mercaderia, es troba que ha sofert un augment d'un trenta per cent, la qual cosa li representa una minva d'un cinquanta-vuit per cent anual.

Però aquestes consideracions entren en un altre ordre de coses, en les quals les raons d'honradesa i de competència fan el seu paper. Allò que ens fa irresistible la literatura d'importació, no és pas el sentir intrínsecament pràctic que la valora, sinó el sentit profundament materialista que la informa. El seny català és un petit seny davant de l'americà, i si el Dant visqués, probablement parlaria de l'àvara riquesa dels americans. En una època en què es voten crèdits fabulosos per a ajudar als països i tot el món va darrera dels dòlars de l'Oncle Sam, aquesta afirmació sembla un contrasentit. Però aquest no dona res per res, ja que hi ha qui sense pal·liatius li ofereix vides humanes a canvi de la prestigiosa moneda. També sembla que el pagès llenci el blat quan sembra, i fa aquesta operació amb l'esperança de centuplicar el gra.

Diversament de l'americà, el seny català està empeltat d'un romanticisme i d'una generositat que molt sovint ens fa dissortats, però al capdavant no està tarat d'aquest sentit exclusivament materialista que tant fomenta la literatura

estimulant americana. I és que el realisme americà crea *quidmées* del treball, mentre l'espirit pràctic de la nostra terra sap dotar els homes d'aspiracions capaces d'emplenar una vida ideal. L'obrer que fa gàbies fora de les hores de treball, o canta en un orfeó, o actua en una secció dramàtica, és un home més complet que no pas l'energumen que un cop acabat el treball no aspira sinó a l'espectacle multitudinari, al partit de futbol o de lluita lliure, únic croàs de pa espiritual que rosega tota la setmana. I sense receptes prèvies, quants ciutadans, obscurs en el treball que les necessitats de la vida li imposen, no han brillat en activitats esportives, culturals o artístiques, sense necessitat d'estímul, sinó perquè l'afició i l'instint de superar-se els ha descobert aptituds autèntiques!

Per això hem acabat per treure una conclusió: llegiu literatura d'estímul, seguïu els consells dels homes pràctics, no desestimem l'experiència dels magnats de les indústries. Renuncieu a tot allò que no sigui pràctic i productiu, que no estigui relacionat amb el va-i-ve del comprar i vendre..., els vostres horitzons s'aniran estrenyent. Però al capdavant tindreu una compensació: podreu esdevenir cansaders il·lustres!

No ens negareu que és una fórmula que caracteritza una civilització.

JUST CABAL

El número extraordinari de RESSO del mes de desembre constarà de 80 pàgines

RESSÒ LITERARI

LECTURES PER A MINYONS

Creiem que una enquesta que es fes als nostres adults d'avui donaria un percentatge molt alt de persones que relacionarien els seus anys d'infància i d'adolescència amb l'obra d'en Josep M.ª Folch i Torres. Sense alts i baixos, sense el record d'unes pàgines determinades o d'una novel·la concreta que es dreci ben perfilada, sola i precisa com un monolit, en la visió panoràmica que cadascú conserva del seu passat personal. En canvi, tothom recordaria que la presència d'aquell autor fou constant i pròdiga (contes i fulletons, obres llargues i vetllades teatrals dels dijous a la tarda), i que ompli, sobrevivint als nostres canvis íntims, tota una etapa —de la infància a la joventut— intensament evolutiva i de formació individual.

La gràcia d'en Folch i Torres, que li permetia conviure amb el mateix lector durant una colla d'anys, és que sabia adaptar-se a les diferents fases d'aquella evolució cronològica. La seva obra total és un model de plasticitat: té una concepció claríssima del «factor psicològic» de cada fase, i s'hi lliura del tot, tendint cada paraula a reforçar-ne la característica central; així aconsegueix per a cada

obra una íntima unitat que va de l'anècdota a l'estil i que respon del tot a les necessitats del corresponent moment evolutiu. I això ho fa en una i altra fase; i sempre reïx, tant amb els infants com amb els adolescents, apte com és per a comprendre'ls tots i per sintonitzar-hi. Aquestes són dues condicions bàsiques del mestre nat, i en Folch les tenia ben arrelades. En ell a través de la literatura imaginativa, es realitza una vocació vers la formació dels infants. (Vocació de pregones arrels familiars, que retrobem en el seu germà Lluís i en el fill d'aquest, l'actual Dr. Folch i Camarasa, dedicats els dos al tractament per via educativa, de la infància tarada, precisament la més difícil de curar).

Mentre en aquest recó català de món teníem un home que es consagrava a fer literatura per a minyons, la psicologia i la pedagogia, primer a Centreeuropa i després a Nordamèrica, s'ocupaven intensament del mateix problema. Sobre una base experimental i estadística, hom fixava l'edat del trànsit d'una fase a una altra, i senyalava l'amplitud i matisava el tret essencial de cadascuna d'elles. Primer l'infant s'interessa per un món

màgic en què tot és possible. És aquella fase en què el narrador pot interrompre la seva contalla en qualsevol moment que se li acabi la corda, a base de superar el punt mort amb una fórmula expeditiva: «...i aleshores va venir el llop, obrí una boca grossa, grossa, i se'la va menjar a tots», o bé «...però en aquell moment l'Àngel de la Guarda, que ho veu tot, va agafar-lo i se l'emportà volant amunt, amunt». Fades, monstres, animals i objectes humanitzats, dimonis, àngels... (Diguem, de passada, que considerem perniciosos per a moments posteriors de l'evolució espiritual de l'individu, que l'autor recorri a elements que procedeixen del món sobrenatural religiós i en faci contes i els harregi, si convé, amb elements del món màgic). Segon: el noi s'interessa pel món dels herois humans, però no res més que homes superiors, constantment capaços d'augmentar fins a un grau intersemlant característiques d'una qualitat possible, i fins i tot generalment normal i universal. (D'aquesta edat del «Robinson» tenim, com a obra nostra molt significativa «El Cavaller de la Creu», d'en Clovis Elmeric). Tercer: l'adolescent descobreix la novel·la amorosa sentimental.

L'adaptació de la lectura a cada fase és espontània i cal donar-li totes les facilitats. Són fases que s'han de viure totalment i densament; no es poden esquivar en cerca d'una maduració precoç: s'ha comprovat que l'adult que no es recolza en una infància plena d'infantesa, l'home que no servei un bon record de la seva minyonia, se sent massa mutil·lat per dintre per a ésser feliç.

Per això la lectura que desvetlla l'in-

terès del minyó i que intensifica la seva vida sentimental i espiritual, compleix una funció educativa (que es ben diferent d'aquell mestissatge absurd i anacrònic de les obres que «instrueixen y deleiten»). Només cal evitar que l'infant o el noi no s'estanquin en fases anteriors a les que corresponen a la seva edat. Però això sense un rigor absolut, ja que el món dels miratges, de la fantasia i del convencionalisme (el món que retrobem en l'art, els adults), és poc o molt permanent dins de cada home, i la tendència a evadir-nos-hi és universal. Per això el minyó no deixa del tot les lectures de fases ja superades amb el seu ritme psico-evolutiu. Cal transigir-hi si no s'hi lliura íntegrament, si el factor psicològic de la seva fase pesa més que el d'una fase anterior, a la que regresa de tant en tant.

Aquesta tendència a relaxar-se vers la regressió ha permès al Dr. Jeroni de Moragues, que també pertany a la petita plèiade dels nostres pedagogs i metges d'anormals, elaborar una teoria personal sobre el conte per a infants («La Revista», II volum del 1931). En l'excel·lent exemple original que la il·lustra introdueix l'element màgic, però sense exabruptes; parteix d'una situació lògica, per bé que ben senzilla, i a poc a poc va girant, talment que la transició sigui suau i ens condueixi, gairebé amb versemblança, a una situació màgica. I no s'hi estanca per a desfer-se en un sobreiximent de fantasies, sinó que torna a tocar de peus a terra i a repetir el mateix joc d'acord amb el ritme intern de l'acció, una i altra vegada fins a l'acabament del conte. Així és com troba «el punt dolç entre la fantasia i la realitat», («tan

bellament assolit en els contes de Carles Riba», afegeix en Moragues, i subratlla amb aquesta frase l'aspecte més personal del creador de «Les aventures d'en Perot Marrasquí», considerat en aquesta condició d'autor per a minyons). L'equilibri —una composició com de ballet— dels elements de les diferents fases allarga més enllà del límit de cadascuna l'interès per a un mateix conte, sense que amb això perdi res del seu caràcter educatiu. Però també sense proposar-se ensenyar cap lliçó, perquè tampoc no accepta com a bona aquella literatura que «instruye y deleita».

Certament, són pocs els escriptors capaços d'escriure obres específicament adequades per a cada edat, o de concebre i realitzar contes aptes per a diferents fases psico-evolutives, o de venir del

camp de l'humanisme més quintaessen-
ciat i retrobar l'ànima dels minyons. Però la nostra generació encara n'ha conegut molts altres, de no tanta amplitud ni volada, que responien a les exigències concretes d'un moment psicològic i que s'integraven perfectament en una revista o en una col·lecció que captava els infants i adolescents de qualsevol edat. I els educava, perquè, a més d'integrar-se mútuament, sabien, d'una manera intuitiva o científica, allò que els psicòlegs i els pedagogs anaven descobrint i perfilant. I tot això sense oblidar el seu tribut a la correcció i a l'ètil, al llenguatge i a l'elegància; i sense evadir-se del món de la minyonia.

Queda una tradició. Per això fa pena veure com la literatura per a minyons perd una funció educativa. Veure com tota una generació en edat eminentment evolutiva està pendent de les gestes de personatges anodins que es premen un botó del melic i es converteixen en superhomes arbitraris. Veure a les places de les viles o als tramvies de la ciutat autèntics ganàpies, masculins i femenins, que a l'edat de la novel·la d'aventures racionals o de florit contingut sentimental encara es submergeixen àvidament en el món màgic més primitiu i amb la més ingènua mentalitat d'home de tribu.

Comprenem que en el fons de tot això hi ha un negoci editorial (també hi era en la «literatura» pornogràfica, i un bon dia fou eliminada de socarrel), que especula amb la llei del mínim esforç mental, que sap que un text migradis-
sim i un màxim de gravat (i quins gra-
vats, Senyor!) hom els devora ràpida-

(seu a la pàg. 230)

J. M. Felch i Torres en setembre de 1950

Dos poetes front a front

Fèlix Cucurull

En la poesia actual és un dels valors que es destaquen amb més força entre els «apareguts». La seva producció poètica es compon de: «A mig camí del seny» i «Vida terrena». Té en preparació: «Vent i flama», del qual reproduïm avui aquests dos sonets.

Inútil recerca

Sols adorem fantasmes brollats dels nostre pit
i, talment orbs, marxem estenent la mà balba.
Volem la nostra llum i la llum hem occit...
De la nostra tenebra pretenem fer-ne un alba.
No som res més que una ombra dansant entre follets.
Amb salts damunt el buit mostrem la nostra audàcia.
Parracs al vent, onegen els nostres gallardets.
Volem crear un nou món amb la nostra acrobàcia.
La nostra cabriola ens deixa un gust amarg.
Tal volta dins el cor ens puny la melangia
d'haver aclucat els ulls deixant passar de llarg
aquella llum que ens ve d'una Vella Establia.
Dins el cor el rosec del Paradís perdut
emboira amb nous fantasmes la nostra solitud.

Pelegrins de l'eterna aventura

Serem com una vela arrencada a la nau,
estesa a tots els vents en inútil fugida.
Travessarem les mars sense conèixer la pau
de l'àncora en el port, perduts en l'embranchida.
Estàtics horitzons contemplaran el vol
que no arrabassarà mai ni una sola estrella.
Els núvols ens diran, tot mostrant-nos la rella:
«Nosaltres descendim a fer fèrtil el sòl»
Serem sols un deliri voltant eternament.
Passarem sedejant arran del firmament,
àvids de llum i folls de fer camí i d'altura;
i coberts de la pols que puja dels camins,
amb totes les rosades mullant-nos pell endins,
serem els pelegrins de l'eterna aventura.

...i Manuel de Pedrolo

Abstracte, però precís, cadenciós, sovint defugint la rima. La seva poesia, aigüesbarrelig meravellós de classicisme i pura modernitat ens dona adesiara la impressió d'una mar blava que dolçament balanceja els seus velers, carregats d'imatges belles. Vegeu sinó aquest poema del seu llibre «Les elegies de la Diagonal».

Existència

El cel tremola massa lluny o massa enlaire...

Pobre ser

que així et castiga el blau ramat fet eura viva del teu cos.

Compta estels i nits i horitzons arrapats a tes mans que palpen
l'anhel tranquil de l'univers, el solc on creixen tes angoixes
o el massís tumor del teu plor.

Compta, defecte!

I segregat

del consol ample de la pedra, oposa el zero del teu sí
a aquest murmurí consistent on canta el cor de la matèria;
enfila't, dolor poderós, per l'arbre podrit dels teus somnis,
i contempla el fàstic del sol, o mira'l créixer en l'esquad teu
com una espasa que t'occeix — i així en ta mort seràs negat.

O falòrnia encantadora, o líquid pes de les artèries!
Som vius encara, i això ens plau; som vius encara, i això ens usa.
Prou, luxuriós en la nit, augmenta el cos i se'n escapa
en un torrent que persegueix el ritme ingenu de la vida,
prou...

Però el teu pànic què en sap, d'una aventura limitada
al fràgil acord foraster, què en sap, d'igues, i què li importa?
La teva angoixa creix, endins, pel viu del teu cos es desborda
i t'afalaga...

Ona verda que en l'ardit excès de sa cresta
et duu, quin nom li dones, tu?

Cerca!

No té nom elx abisme,
ni en tens tu quan venç el teu ser l'alegre orgull de la matèria.
Com creix el poder de l'arena, i com t'encisa aquest paisatge!
Sí tots els somnis hi són bons i cada pànic s'hi detura
i t'omple del seu crit, en va destruiràs aquests camins

on et sents gran, més gran que mai, endurant ta perfecció:
només el desert és perfecte i defineix la teva essència,
d'aquest impuls entossudit es sent peixat i t'anorrea.
o calma matinal!

Contempla aquesta plana immensa, i dut
pel teu rancor, fes-ne un jardí.

La flor, el fruit, tot carnisser,
emmetzinat...

Majestuós, el teu silenci t'hi derrota
i ta veu, quan la pots usar, sols posa noms a ta feblesa!

La delectança del teu llavi o del teu cos en carn estranya,
el moment concís de l'amor o les maresmes del teu odi,
què són per tu, si restes sol i et muda l'ardor del teu pànic
o et despulla?

Com calla tot!

No sents com tot et mira i calla?

I àdhuc ton riu interior, atès o punyit pel silenci,
cansat per un dubte subtil, sorprès pel teu fer sense història,
s'endureix en son llit i espera o, en armes contra tu, es dreça
i et renega...

Crída!

Lliurat a l'àcid espès de ta boca,
no hi ha fronteres al teu crit — i mira la ira com s'enceva
amb el vent, i el gest de les mans, cercant límits a sa creixença!
Sentir se viu és cosa trista...

I tu que penses i no goses,
pressents la mort com un terror omplint d'un buit eixa tristesa.
El jorn t'esvera i t'anihila, el jorn que passa lentament
i et deixa als llavis un sabor de fruita verda que es malmet.
Verda i ja corcada!

No saps que sols el viu la mort cultiva?
Ni el cos no ho ignora!

Ton cos, aquesta fletxa tan certera,
és teixit de ta sapiència, i t'estructura amb son temor.
Què hi fas, què hi fem aquí? es pregunta — i tortura el teu esperit
amb el pes d'eix interrogant.

I si un dia li plantes cara,
sents com renega aquesta flama, i saps que ets amor del teu odi...

ELS LLIBRES QUE ARA SURTEN

LES GRÀCIES DE L'EMPORDÀ, per Pere Corominas, Editorial Selecta, 1951

Poc que te crec pas, lector, si em dius en acabar de llegir aquest llibre que no és interessant i que no et sents captivat per l'encís de l'Empordà, que haurà penetrat en tu a través de la cisellada prosa de Pere Corominas. I no m'acusis de parcialitat per haver descobert a la primera frase que sóc empordanesa.

Part de les gràcies del meu país, les 32 de què es va recordar Corominas, hi són, ara que a més d'aquestes grans coses el llibre està ple de petits detalls que li acaben de completar l'aire, gosaria dir de tramuntana. Per parlar-ne d'un, basta mirar la coberta i veure aquest ànec que hi han dibuixat, segurament com a homenatge a la primera comunitat de ploma empordanesa, tristament destinada a ésser la víctima del culte a les bones menes dels empordanesos, farcit amb naps de Capmany o amb samfaina.

Plana damunt de tot el llibre un dolç humorisme, un cert aire d'enyorament, que no priva de descobrir la seriositat amb què està tractat tot el tema teixit a base de capítols extremadament breus i unívols que fan aparèixer com una calúmnia aquella acusació de pesada que algú havia atribuït a la prosa de Corominas.

La profunditat del filòsof s'hi troba moltes vegades, malgrat que ell no vulgui aparentment demostrar-ho.

En acabar la lectura trobeu en el mateix volum «Els jardins de Sant Pol» que conserva les qualitats d'estil, encara que no tingui l'acusat interès de les «Gràcies», que descobriren als lectors de totes les nostres terres els elements determinants que han donat lloc al prestigi de la comarca empordanesa, bell resum de gràcies humanes i geogràfiques, i que els seus detractors han calibret de vegades de mite, un xic lleugerament perquè haver donat lloc a un mite és una cosa que si fos certa, no podrien haver fet moltes comarques del món.

MARIA DEL CARMÉ GUINOT

EUCOLOGI-MISSAL, pel Rod. Vicens Sorribes i Gramatge

El País Valencià compta des d'ara amb una obra fonamental en el seu debat sobre el ressorgiment de la llengua. Mn. Sorribes i Gramatge, Reitor de Rocafort — poblet hortolà veí de la capital de l'antic Regne —, acaba de fer la més important de les aportacions a la correntia de la revalorització de l'idioma que, els nostres germans, els valencians, han reprès des de fa uns anys.

Al ja conegut esclat de poemes valencians preocupats, amb encert, per la superació del llenguatge i acurada edició de llurs obres, seguí l'obra fonamental: la Gramàtica de l'erudit i filòleg Sanchis Guarner, obra aquesta de gran volada i perfecció que fou seguida d'una reedició conjunta dels ja coneguts quaderns que, a mena de Gramàtica elemental, havia publicat en part el poeta i professor C. Salvador.

El País Valencià, però, estava mancat de quelcom imprescindible encara. Tonia ja a les seves mans els llibres d'estudi, el gaudi poètic dels encara continuadors de la Taula de Poesia i del jovent de la poètica renovadora, però mancava el lligam idiomàtic més important de l'esperit. El que fa que l'home es trobi a si mateix en llegir en la seva llengua la paraula de Déu.

Mn. Sorribes, conscient del seu deure de valencianitat, ha sabut fer aquesta aportació meravellosa als seus germans, amb la publicació del seu «Eucologi-Missal», «Recull de pregàries litúrgiques», com el subintitula, el qual ha estat prologat — signat també — en la nostra llengua, per l'Arquebisbe de València, Excel·lentíssim i Reverendíssim Marcel·lí Olmedo.

Pel que respecta a l'ordenació tècnico-religiosa de l'obra és impecable. Es compon de quatre parts seguides d'una completa introducció catequística. La primera correspon als exercicis i Sagraments. En la segona dona preferència al Sant Rosari, seguit d'acurada selecció d'oracions de tots els temps i contrades. Omplen la tercera les misses de dominica, les de festes i Santa del País i un sagramentari ritual llatino-valencià. La darrera part la compon una abundosa aportació amb els himnaris musical, litúrgic i religiós.

Noaltres, en parlar d'aquesta important aportació, no podem rebutjar cap dels seus dos aspectes, el que podríem dir excèntric i concèntric — forma i fons — de l'esmentada.

Quant al primer aspecte, cal felicitar l'autor, qui ens evoca els editors clàssics, amb una presentació renovadora de l'actual impremta i relligada valenciana. Una edició bibliòfil — esgotada totalment abans de finir-se la relligada —, una altra en paper bíblia — també esgotada abans de sortir a la llum —, i un tiratge popular pulcre i exquisit que supera moltes de les nostres edicions de pretensió.

Pel que pertoca al contingut del llibre, Mn. Sorribes i Gramage, sacerdot de l'Església i del valencianisme, ha sabut junyir els seus sentiments en una aspiració conseguida plenament. La traducció dels originals llatins ha estat feta amb una meravellosa i suau flexibilitat, adaptada a la paraula de l'esperit, fàcil i expressiva, on hom troba el dolç contingut de l'Eterna veritat.

És un llibre de pietat on aura el nervi poètic de l'autor, en aportar a la nostra llengua uns versos clàssics en la qual el llatí té una expressió renovadora dins la flexió idiomàtica de la «dolça parla».

Mn. Vicent Sorribes — capdavanter de les millars esperances valencianistes — ha donat al seu poble la millor obra de tot temps. Aquest, assedegat de sentir Déu en el propi idioma, trigarà en l'Eucologi el rajol espiritual que el farà més devot de la veu de la nissaga, ensem que de l'Eternitat.

LEA

Monsen Vicent Sorribes

JOAQUIM RUYRA, de Leandre Amigó

Breu, massa breu aquest fascicle publicat per Edicions «La Tosca». Ens adverteix l'autor que es tracta d'un discurs. Com a tal, és una peça acabada, justa i precisa que ens mostra a grans trets la personalitat literària i humana de Joaquim Ruyra. I en l'estudi d'aquest excel·lent escriptor com a prosista, com a poeta i com a home, s'endevina la gran devoció que sent per ell l'autor del fascicle. Devoció derivada de la comprensió i destil·lada a través d'una sensibilitat exaltada que dona com a resultat un franc i cordial panegíric de l'obra i la persona del Mestre que tantes i tan belles frases té escampades, i tantes agudeses d'espirit condensades en la seva reduïda obra literària.

L'obra de Joaquim Ruyra, si reduïda, és prou densa per a situar-lo entre els millors artistes del nostre renaixement literari. És per aquesta raó, que gosaríem pregar a Leandre Amigó que damunt d'aquest esbós en forma de discurs tracés un veritable assaig sobre la personalitat literària i humana del patriarca de Blanes. Si hi ha algun escriptor indicat per a emprendre aquesta tasca, és precisament P. M.

Una generació sacrificada

Amb extraordinària oportunitat, en el darrer número de «Ressò», va aparèixer un excel·lent article de Maurici Serrahima sobre la influència literària de Josep Carner. Els nascuts al tombat del present segle, que tant devem literàriament a l'autor de «Els fruits saborosos», ens costa molt de fer-nos a la idea que aquest pugui caure sota el pes dels mateixos arguments que ell va esgrimir contra els escriptors verdaguertians. Però la cosa no deixa de tenir el seu punt de gràcia. Carner va fer servir els renaixentistes de pedra de toc de les seves subtils ironies i del plugim de la seva joiosa impietat, de moment, no en va sortir indemne el mateix Verdaguier. Que ara aparegui una nova descendència que intenti negar-lo, pot ben caure dins d'una llei que ell mateix va contribuir a establir. I diem això, segurs que estem de què, així com Verdaguier va ésser vindicat pels deixebles immediats de Carner, no dubtem que aquest acabarà també per ésser unànimement revaloritzat. Si entre nosaltres comença a ésser tradicional aquest veure's combatut pels que ens estalonen, Carner és dels pocs que poden esperar, sense temences i sense precipitacions, l'hora de la humana justícia. Al capdavant tots estarem d'acord a indicar el seu nom si ens preguntem, com fa Walter Peter respecte el Renaixement, en qui s'escau la vibració, el geni i el sentiment del període i on és el receptacle de la seva elevació i del seu gust.

Al principi de la Renaixença importava molt el nombre. Com més versalles —bons o dolens— es poguessin sumar a la creuada, més convençuts quedàvem de la raó d'haver-la emprada. Sort vam tenir de Verdaguier que, situant-se molt per damunt de la mediocritat ambiental, va redimir-nos de la preocupació quantitativa i ens va donar tot de sobte la confirmació suprema de l'elevació i del pes. Avui —en gran part degut a l'herència carneriana— ens és una gran ventura poder desinteressar-nos del nombre com a principi essencial. En canvi, més que abans, hem d'aferrar-nos a l'argument qualitatiu. Solament la superioritat ens pot fer triomfar dels que ens neguen el

dret a la vida. Diem això sense menysprear la vasta successió d'esforços que han contribuït a apuntalar les lletres vernacles i sense intentar justificar, ni molt menys, els nous quadres de valoració literària que darrerament s'ha intentat establir, ni les temptatives antològiques que sembla que han posat en descobert el pensament de la família novíssima sobre aquells que han estat els ídols del primer mig segle. Tampoc no oblidem que les grans figures que banderem amb legítim orgull, no trobarien on sostenir-se si no poguessin reposar damunt d'un bon cotxi d'escriptors secundaris. Cap literatura pot prescindir normalment de les aportacions adotzenades.

Es però molt natural que els joves combatin allò que troben estatut, que és precisament —en el cas actual— allò que nosaltres hem après de considerar. Ja els vagarà de repensar-s'hi i en tot cas de penedir-se'n. Pel que fa referència a la nostra generació, potser el mal li ve de no haver estat suficientment iconoclasta en l'ordre literari. Nosaltres ens vam sentir completament identificats amb els poetes mallorquins, amb Josep Carner, Joaquim Ruyra, Josep M.ª Lopez-Picó, Carles Riba, i tots els altres mestres que omplien el període que vam trobar establert i que omplen encara el present. En canvi entre la nostra generació i la que ara acut a la palestra sembla que hi ha una anella trencada, una petita solució de continuïtat que fa que els escriptors de 45 anys i els de 30 no s'acabin d'entendre. Potser la cosa es deguda a que nosaltres, per bé que puguem presentar valors considerables que el pròxim futur acabarà de perfilar, no hem produït encara veritables figures, representatives que puguem equiparar a les anteriors o que almenys tinguin força per a fer-se, al seu torn, un llarg ròssoc de deixebles. Tal volta també perquè, entre el desgovern i les guerres, s'ha escolat vora un quart de segle sense serenitat, mesura, ni crítica autèntica. Van 14 anys sense premissa —imprescindible per a difondre prestigi i orientar— més els tres de la guerra civil i tot plegat són 17 anys adversos pràcticament passats en reclusió i silenci.

En aquest temps, fronteres enllà s'han produït esdeveniments decisius, han sorgit tendències que ens desorienten i, pensar que ens hi hem de girar d'esquena i ens hem de mantenir, per exemple, eternament maragallians o bé perdurablement carnerians, és tant com pensar en un suïcidi literari, igual com ho hauria estat entossudir-nos a restar ancorats en el popularisme verdaguerià. És una sort que s'alcin joves valors que acullin els nous temes i les noves formes líriques universals, les replantin dins de la nostra cleda i les facin fructificar, talment com ho feren en el seu temps cadascuna de les personalitats que encarnen els moments més significatius de la nostra petita trajectòria artística. Evidentment això comporta un cert trasbals, puix, en primer lloc, els escriptors formats vint anys en darrera hem evolucionat molt poc o no gens i en segon lloc sembla que ens disposàvem a restablir tots els valors i totes les tendències exactament tal com eren quan es van iniciar les tenebres. Fins potser en algun reconet de la nostra ment sorgia la il·lusió de poder viure en certa manera del patrimoni literari amuntegat en el passat i ens trobem ara amb una

pietade juvenívola que irromp amb iniciatives i teories estètiques, que topen amb el vell equilibri.

La nostra generació —la dels homes de 40 a 50 anys— viu la tragèdia de sentir-se suplantada per una altra de rival i més jove que la ignora i que evidentment no l'estima. Els escriptors més novells passen de la coneixença de les figures preeminentes de la nostra ascendència a l'exaltació dels valors tot just incipients que el nou període insinua. Ens ve molt de nou trobar-nos impensadament incluts dins d'un pur interès arqueològic i sobtadament convertits en *patums* sense haver arribat mai a tastar l'etapa intermèdia del triomf.

J. LLOÍSIES

Manuel Folguera i Duran

Retinguem el nom d'aquest gran patriet, traspassat a Barcelona el dia 6 d'aquest novembre, perquè, si no ho fèssim, cauríem en un mancament, i posaríem al descobert la nostra deficiència.

En el curs d'un dels períodes de major creixement del nostre esperit patriet, Folguera i Duran va cristal·litzar un dels seus més sòlids corrents d'opinió.

La seva gesta fou tota ella integritat, voluntat, desprendiment, i incansable persistència, per a l'acompliment d'un ideal sempre noble.

Va ésser un mecenes de senyoria, que mai no deixà traslluir els seus esplets.

La seva gran obra, però, va ésser l'haver personificat aquella associació, de tan modesta aparença com fecunda tasca, que duia el nom d'Unió Catalanista.

Tot i el que representa aquest nom, va fer més encara; va ésser el cap i el motor de la Protectora de l'Ensenyança catalana, una entitat a la qual no es pot posar adjectius, perquè el seu nom acobla tots els laudatoris que se li poguessin afegir; algunes generacions del nostre jovent, li deuen el no haver estat arrossegades al·lucina avall de la desnaturalització.

En endavant, serà impossible escriure la història de Catalunya des del darrer terç del segle passat sense citar el seu nom entre els capdavaners.

Deu el tingui en la glòria.

M. A.

Lectures per...

(ve de la pàg. 213)

ment. Comprenem que certs editors vagin a la seva, però no que els pares (que generalment en aquests casos ja tenen molt de «papi» i de «mami») facin el joc a aquesta mena de cultiu de l'estupidesa en la minyonia: és clar que també hem vist, en alguns casos completament perduts, com el «papi» i la «mami» s'agafaven al pa espiritual que començem.

Aquestes circumstàncies encara fan més venerable el record d'en Folch i Torres, i més simpàtica aquella seva revisteta dels dijous, que a poc a poc anava eixamplant els camins de l'ànima de la mainada i de l'adolescència.

DR. JOSEP MIRET I MONSÓ

● S'ha publicat a la «Fundació Bernat Metge» el primer volum de les Tragèdies, de Sòfocles, versió de Carles Riba.

● Josep M.ª Arnau i Vilardó, de Reus, té a punt un segon llibre de poemes.

● El Dr. Carles Cardó, ha publicat la seva producció poètica-religiosa, en un llibre: «Càntic Nou».

● Frederic Alfonso-Orfila, ha guanyat la Flor Natural, dels Jocs Florals, de «Bella Terra» en la que actua de mantenedor Mossèn Camil Geis.

● Estan anunciats els darrers Jocs Florals, de la «saison», els de la ciutat de Girona.

● Agustí Esclatana, ha publicat darrerament «El Cor en flames» i el primer i segon volum de la seva famosa «Ritmologia».

● Ha començat la temporada de teatre català al «Romea» amb la represa de «La filla del Carmesí», de Sagarra. S'anuncien alguns noms a estrenar, tals com: Gimeno Navarro, Mialeu, Soldevilla (Carles), entre altres.

● L'activitat dels poetes nostres, està en el Premi de Poesia Catalana de l'Ajuntament de Barcelona, que finalitzarà el darrer d'octubre. El veredicté serà fet el gener de l'any vinent. Qui serà el feliç mortal que aconseguirà el Premi?

● Al jove i traspassat Francesc M.ª Capdevila, fill del crític Josep M.ª Capdevila, se li ha publicat l'obra pòstuma: «Allò que la història de Abbot Farn no explica». Va precedida d'un pròleg de Maurici Serradellà, en el qual esmenta que deixa també producció poètica.

● S'ha celebrat la commemoració dels cent anys del naixement de Francesc Matheu.

● Mossèn Pere Ribot, l'ermità de Riells del Montseny, està col·leccionant un poema, sobre Sant Francesc.

● Els Bibliòfils de Tarragona, han publicat en dos volums, la famosa obra inèdita del canonge Josep Blanc, del segle XVI, «Archiepiscopologi de la Santa Metropolitana Inglesa de Tarragona».

● El Centre Sta. Eulàlia inaugura la temporada de teatre català posant en escena «Les vinyes del Priorat» de Sagarra. Per altra part «Amics del teatre selecte» anuncia la presentació en el Centre Parroquial del Sagrat Cor, del Poble Sec, de l'«Elenic Artístic» que dirigeix Ferran Parés. Esperem que, com altres anys, posarà en escena algunes de les obres més representatives del nostre teatre.

● El dia 27 del passat mes d'octubre, a la vila de Masnou, lloc de la seva residència, va morir Ramon Duran i Albesa. Entusiasta i infadigable recercador de les històries de la nostra terra, va dedicar els millors anys de la seva vida a l'estudi de les gestes colòmiques. Sobre aquest tema, tan interessant, deixa escrits innumerable treball i, a punt de publicar, un documentat llibre en el qual es deixa provada, amb dades fins ara inèdites, la naturalesa catalana de Cristòfor Colom, l'estrenu descobridor del continent americà. El traspass del nostre vell amic Duran i Abadessa, ha estat pregonament sentit. Que al Cel sigui!

● Lluís Gassó i Carbonell ha posat punt final a la seva darrera obra de teatre «Parèntesi» (comèdia intrascendent).

● És d'imminent publicació el llibre «Medalles» de Pilar Tous de Cirera, amb il·lustracions de Teresa Branyas, del qual s'espera un succés.

Amb les darreres pluges...

...hauran crescut els bolets en els nostres boscos

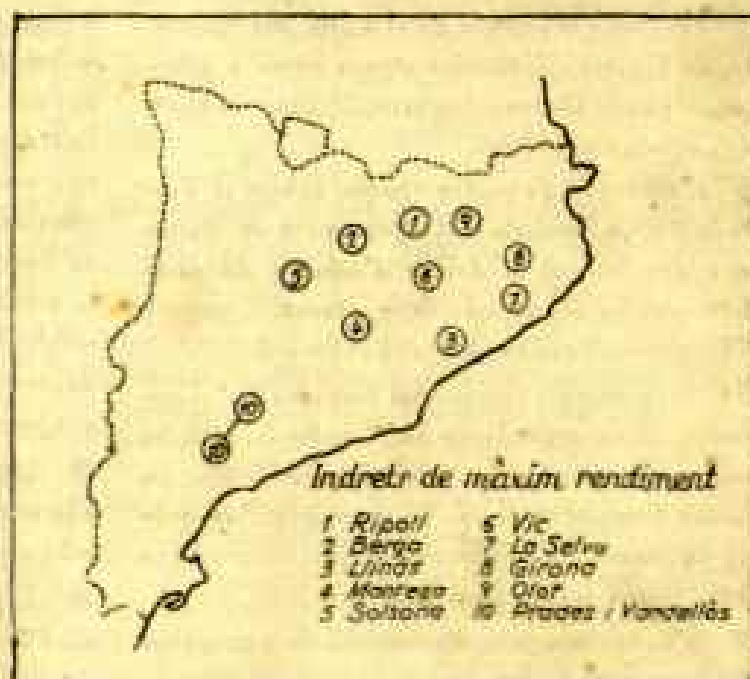
Aquesta és una riquesa que cada tardor ens porta. Els boletaires que surten de ciutat amb el cistell sota el braç esperen tenir la sort de trobar uns quants rovellons, però la veritat és que solament en les co-

marques del Bergadà i del Ripollès arribem a exportar fins a 30.000 quilos diaris.

El mapa adjunt intenta assenyalar les zones més apropiades on els bolets creixen a desdir, fins el punt de formar les tres-centes espècies extraordinàries que s'exposaven ja fa anys, en els certàmens celebrats al Parc de Barcelona.

I el més curiós és que, fins el segle passat, no es despertà per la majoria dels catalans el gust de menjar bolets.

JOSEP ESPLUGUES

Gràfics - Col·lecció

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General
CEDOC